

זווי שרה

בס"ד

סמוכה לעקדה?

כפל הלשון

1 (כג, א) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה. 5
 (כה, ז) ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי.

2 (כג, ב) ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען

3 ויבא אברהם לספד לשרה ולביתה.

מאיפה? ומדוע הסדר הפוך?

1. מדוע נסמכה פרשת חיי שרה לפרשת העקדה?
2. מדוע מציגת התורה גם את קרית ארבע, גם חברון וגם ארץ כנען?
3. מאין בא אברהם? ומדוע נאמר 'לספד' לפני 'לביתה'?
4. מדוע מפרט גילה של שרה בשלשה חלקים?
5. מהו כפל הלשון 'חיי' אצל שרה וכו אצל אברהם?

זווי שרה

1. מדוע נסמכה פרשת חיי שרה לפרשת העקדה?

כתב רש"י: "ונסמכה מיתת שרה לעקדת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקדה שנודמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרוחה נשמטה ממנה ומתה".

ומבאר השפתי חכמים שאין פונת רש"י להסביר את סמיכות הפרשיות - "דאם בן הנה לו לכתב זה בתחלת הפרשה, ועוד מנא ליה שאין זה מקומו. אלא בסמיכות זמנית, דקבלה היתה בינדם שמתה סמוך לעקדה". והקשה השפתי חכמים על מה שכתב רש"י "וכמעט שלא נשחט" לכאורה הנה צריך לכתוב "וכמעט שנשחט" ותרץ: "ויש לומר דהכי פרושו שליח בא מהר המוריה והגיד לה ענין העקדה, והתחיל להגיד לה שנודמן בנה לשחיטה ואחר המגיד לסים דבריו ולומר לה שנצל ולא נשחט, וכמעט שאמר לה שלא נשחט, רצונו לומר שעה מועטת קדם לכן נבהלה כל כך מדבריו ופרחה רוחה ונשמטה".

אם כן נסמך 'לספד לשרה ולבכתה' ל-'ויבא אברהם' ללמדנו ששרה מתה מבשורת העקידה, ומדוע היא מתה? והלא ידוע, שאין הקדוש ברוך הוא מעמיד אדם בנסיון שהוא לא יכל לעמד בו.

ועוד הקשה הגר"ח שמואלביץ זצ"ל: כיצד זה שאברהם אבינו עמד בנסיון העקדה ושרה אמנו לא? ולא זאת בלבד אלא שהיא מתה מן השמועה בלבד. ומתוך הגר"ח שמואלביץ יסוד נפלא: את אברהם הכניס הקב"ה לנסיון אט אט, והאריך אליו בדברו, כדי שלא לערבו פתאם ותזוח דעתו עליו ותשרף בלשון רש"י (בראשית כב, ב), ובכח מדת ההסתגלות הטבועה באדם, הוכן נפשית לקראת הנסיון, ועמד בו. אבל שרה ששמעה זאת בפתע פתאם, לא עמד לבה ומתה.

עוד נתן לבאר, שבשעה שהקב"ה נותן נסיון לאדם, הוא נותן לו גם באותה שעה את הכח לעמד בו. חז"ל אומרים (סנהדרין קז.) 'לעולם אל יביא אדם את עצמו לידי נסיון'. גם כן נראה שהטעם הוא, משום שהרי לא נתן לו הכח המיוחד לעמד בו. אברהם אבינו נתנה לו העקדה בנסיון עבורו, ויחד עמו גם כח העמידה בו. אך שרה הגם שגדולה היתה מאברהם בנבואה, הרי כיון שלא נתן לה הנסיון, ממילא לא היתה מסוגלת לעמד בו.

ועדין יש מקום להבין, מדוע שרה מתה אם (כפי שנראה למטה) שרה היתה טהורה מחטא? כתוב במסכת בבא קמא (צג.) "אמר רב חנן: המוסר דין על חברו - הוא נענש תחלה, שנאמר: (בראשית טז, ה) 'ותאמר שרי אל אברהם חמסי עליך, וכתיב: (בראשית כג, ב) 'ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה'". ובבראשית רבה (מה, ה) כתוב: "ועל ידי שאמרה ישפט ה' ביני וביניך נמנעו מחייה שלשים ושמונה שנה".

2. מדוע מצינת התורה גם את קרית ארבע, גם חברון וגם ארץ פנעו?

כתב רש"י: "קרית ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם: אחימן, ששי ותלמי ואביהם. דבר אחר: על שם ארבעה זוגות שנקברו שם איש ואשתו: אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה".

כתב הפלי יקר: "בילקוט מסיק שהיה למקום זה ארבעה שמות, ואלו הן: אשכל, ממרא, קרית ארבע, חברון. ואמרתי לתן טוב טעם ודעת על ארבעה שמות אלו, לפי שמקום זה

כתב האור החיים הקדוש: "רמז הכתוב באומרו 'בקרית ארבע' לומר כי חס ושלום לא יתיחס המיתה לצדיקים אלא שקרית ארבע פרוש עיר שהיתה בנויה מד' יסודות נפרדה היא ונסעה מהם. ואומרו 'הוא חרון' פרש שהגם שמתה, היא משפעת בהם בחינת החבור. כי הצדיקים הגם שימותו, הגוף אינו משלל מהחיים. כי צדיקים במיתתם קרויים חיים ... ואומרו 'בארץ פנען' כי העולם הזה יקרא ארץ פנען הוא יצר הרע ובאמצעות התעצמותו כנגדו ישיג האדם להפליא לעשות בקדשה ובהשגה".

3. מאין בא אברהם? ומדוע נאמר 'לספד' לפני 'לביתה'?

כתב רש"י: "ויבא אברהם מבאר שבע". מסביר השפתי חכמים: "ואם תאמר מנא ליה [מנין לו] לרש"י, ויש לומר דהואיל וכתוב סתם ולא מפרש מהיכן בא, ודאי קאי במקום שישב שם, ולא נזכר בפסוק שישב בשום מקום אחר העקדה אלא בבאר שבע כדכתיב בפ' וירא".

ובמדרש (בראשית רבה נח, ה) נאמר: "ויבא אברהם לספד לשרה. מהיכן בא, רבי לוי אמר מקבורתו של תרח לשרה בא. אמר לו ר' יוסי: והלא קבורתו של תרח קדמה לקבורתו של שרה שתי שנים! אלא מהיכן בא? מהר המוריה. ומתה שרה מאותו צער".

כתב הרמב"ן: "לשון רש"י, מבאר שבע. ואין זה לומר שהיה עומד שם ממה שכתוב (בראשית כב, יט) 'וישב אברהם בבאר שבע', כי איך תהיה שרה בחברון? אבל הפונה לומר שהלך שם ביום לצרכו ושמע במיתת שרה ובא משם לספד לה ולבכתה. ולשון רבותינו (ב"ר נח, ה) מהר המוריה בא. וכן הוא לפי המדרש שכתבו הרב (רש"י כאן) כי שמעה בעקדה ופרחה נשמתה ... אבל לפי המדרש צריכין אנו לומר כי אברהם ושרה בזמן העקדה היו דרים בחברון ושם נצטוה ... ואברהם אחר העקדה לא שב למקומו לחברון, אבל הלך תחלה אל באר שבע מקום האשל שלו לתת הודאה על נסו, ושם שמע במיתת שרה ובא. ומי שאמר מהר המוריה בא ומי שאמר מבאר שבע בא הכל טעם אחד."

מדוע נזכר קדם 'לספד' ואחר כך לבכות? כתב הפלי יקר: "בכל מקום הבכי קדם להספד, וכאן מוחלפת השיטה, כי בכל מקום שלשה לבכי, שבעה להספד (מועד קטן כז:). ונראה, לפי שבכל מת, האבל הולך ומתמעט, כי ברבות הימים הכל נשכח. אמנם צדקת זו, בכל יום ויום הרגישו ביותר בהעדר שלה ... על כן מתחלה בא 'לספד לשרה' בעבורה, אבל לא בכה עליה, כי ידע שעלתה למרום למקום יקר ונכבד מאשר היתה בו בארץ מאפילה זו. ואחר כך בכה על בית המקדש שנחרב בימיו ... לפי שהבכי היה על שנדמה לו כאלו נחרב המקדש בימיו."

מכאן אנו למדים על החיוב הגדול שיש לעשות הספד לצדיקים, ומצוה גדולה לספד למתים. במעם לועז מובא מעשה שהיה בחכם אחד שהיה רגיל ללמד מסכת חגיגה. וכך היה לומד כל חזיו מסכת זו עד שהיה בקי בה ויודעה בעל פה. בשעת פטירתו היה בודד בביתו ושום אדם לא היה על ידו ולא ידע איש מפטירתו. פתאם באה אשה על ידו והרימה קולה והספידה אותו ובכתה מר עד שנתאספו השכנים, והיתה האשה אומרת להם: ספדו וקוננו וכבדו אותו חסיד ותזכו לחיי העולם הבא. כי אותו חסיד חלק לי כבוד הרבה ואף פעם לא הסיח דעתו ממני. וכך נתאספו כל בני העיר וחלקו לו כבוד הרבה. ואותה אשה היתה הולכת ובוכה עד שקברוהו. שאלוהי האנשים מה שמה. ענתה חגיגה שמי, כשחזרו מבית החיים נעלמה אותה אשה ולא נראתה עוד. ומאז נתפרסמה בעולם גדלתו של אותו חסיד, כי הסבו מן השמים עצה זו כדי להודיע לבריות כמה גדולה מצות תלמוד תורה וכן מצות הספד.

4. מדוע מפרט גילה של שרה בשלשה חלקים?

כתב רש"י: "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לה שכל אחד נדרש לעצמו, בת מאה כבת עשרים לחטא: מה בת עשרים לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חטא, ובת עשרים כבת שבע ליפי". כתוב בבראשית רבה (נח, א): "ויהיו חיי שרה מאה שנה". יודע ה' ימי תמימם ונחלתם לעולם תהיה' (תהלים לו, יח), כשם שהן תמימים כן שנותם תמימים, בת כ' כבת ז' לנוי, בת ק' כבת עשרים שנה לחטא. דבר אחר: 'יודע ה' ימי תמימם' זו שרה שהיתה תמימה במעשיה'.

הרמב"ן מזכיר את לשון רש"י וכן את המדרש, וחולק על רש"י: "וכן כתב בשני חיי אברהם (בראשית כה, ז), ואין מדרשו זה נכון, שהרי בשני חיי ישמעאל (בראשית כה, יז) נאמר בשני חיי אברהם בשוה, ולא היו שוים בטובה, אבל הנה מתחלה רשע ועשה תשובה בסוף. ועוד, כי שנה שנה לחלק משמע, ואיננו נדרש להשוותן. אבל שנה, שנה ושנים, דרך הלשון הוא. ומה שאמרו בבראשית רבה (נח, א) בת מאה כבת עשרים לחטא, לא דרשו בן אלא מתור הלשון, שחזר ואמר 'שני חיי שרה', שכללן והשוה אותן. ולא ידרשו בן באברהם".

האזנים לתורה שואל למה מזכירים את יופיה של שרה אחרי פטירתה? תשובתו היא שכמו שעשר ועני הם נסיונות, גם יפי הוא נסיון. כמו שכתוב במסכת יומא (לה:): "רשע אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אמר: נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי אומרים לו: כלום נאה היית מיוסף? אם ככה לאיש, על אחת כמה וכמה לאשה. בא הכתוב ללמדנו שלמרות יופיה של שרה, כשהיא היתה "בת מאה", היא היתה "כבת עשרים לחטא".

5. מהו כפל הלשון 'חיי' אצל שרה וכן אצל אברהם?

כתב רש"י: "כלן שוין לטובה".

ומפרש האור החיים הקדוש: "ואמרו עוד שני חיי שרה לפי מה שפרשתי שאמר ויהיו להגיד שמתה מחמת צער יגיד הכתוב באמרו 'שני חיי' וגו' פרוש ששלמה שני חיה שקצבו לה אלא שהיה זה סבה שמתה על ידה, ולמה שפרשתי שעל ידי סבת הבשורה

הכּלִי יִקַּר מִפְּרֹשׁ: "בְּאַבְרָהָם נֶאֱמַר וְאֵלֶּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר חָי' (בראשית כה, ז), הוֹסִיף לומר 'אֲשֶׁר חָי', כִּי הָיָה אִישׁ חַי רַב פְּעֻלִים בִּידֵיעַת ה' כָּל יָמֵי חַיָּו, כִּי בֶן שְׁלֹשׁ שָׁנִים הִכִּיר בּוֹרְאוֹ ... וּבִשְׁרָה לֹא נֶאֱמַר 'אֲשֶׁר חִיתָה' כִּי ... רְשׁוֹת בַּעֲלָה עָלֶיהָ, וְאִין כָּל יָמֶיהָ נִקְרְאוּ חַיִּים. וַיֵּשׁ אֲוֹמְרִים שְׁאַבְרָהָם לֹא חַי כָּל יָמָיו הַקְּצוּבִים לוֹ, שֶׁהָרִי נִחְסְרוּ מִן יָמָיו חֲמֵשׁ שָׁנִים כְּדֵי שְׁלֹא יֵרָאֶה אֶת עֲשׂוֹ יוֹצֵא לְתַרְבוֹת רָעָה, לְכַךְ נֶאֱמַר 'אֲשֶׁר חָי', כִּי אֵלוֹ הַשָּׁנִים הָיָה חַי, מִכָּלל שֵׁיֵשׁ עוֹד יָמִים אַחֲרַיִם שֶׁהָיוּ רְאוּיִן אֵלָיו כְּפִי טְבָעוֹ, וְלֹא הָיָה חַי בָּהֶם".

בְּאַזְנַיִם לְתוֹרָה פֶּרֶשׁ שְׁכַפֵּל הַלְשׁוֹן אֲצֵל אַבְרָהָם וְכֵן אֲצֵל שְׁרָה בָּא לְלַמְדָנוּ כִּי הֵם חָיוּ בְּצוּרָה הַגְּבוּהָה בְּיוֹתֵר שְׁאַפְשֵׁר וְכָל חַיֵּיהֶם הָיוּ עַל מְנַת לְהַפִּיץ אֶת שֵׁם ה' בְּעוֹלָם, וּלְקַיֵּם מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִדְרָשׁ (בראשית רבה נח, א): "מָה צִרְךָ לומר שְׁנֵי חַיֵּי שְׁרָה בְּאַחֲרוֹנָה, לומר לָךְ שְׁחַבִּיב חַיֵּיהֶם שֶׁל צְדִיקִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם בְּעוֹלָם הַזֶּה וּלְעוֹלָם הַבָּא".